

03.11.2023

MAANKÄYTTÖ- JA RAKENNUSLAIN KOKONAISUUDISTUKSEN SANASTOTYÖ 2021–2023

Lähtötilanne

Ympäristöministeriö järjesti vuoden 2021 alkupuoliskolla kaksi sanastotyön kilpailutusta: ns. teemasanastoista sekä maankäyttö- ja rakennuslain (MRL) uudistuksen käsitteistä. Teemasanastojen nimettyjä aiheita olivat asuminen, esteettömyys sekä akustiikka ja meluntorjunta. Tarkoituksena oli laatia sanastoja, joissa annetaan termisuositukset, käsitteiden määritelmät ja huomautukset suomeksi ja näiden lisäksi termeille vastineet ruotsiksi ja englanniksi sekä esitetään käsittekokonaisuuksia käsitejärjestelmäkaavioiden muodossa.

Ympäristöministeriön tarjouspyyntöjen mukaisesti tavoitteena oli laatia yhteensä 520 käsitteen sanastokokonaisuus siten, että MRL-käsitteistö valmistuisi lokakuun 2021 loppuun mennessä ja teemasanastot vuoden 2021 loppuun mennessä.

Lisäksi Kiinteistönomistajat ja rakennuttajat Rakli ry käynnisti vuonna 2022 Rakennuttamisen ja kiinteistökehityksen keskeiset käsitteet -sanaston laatimisen, jotta kyseisellä käsitteistöllä voitaisiin täydentää Rakennetun ympäristön pääsanastoa.

Sanastokeskus valittiin ympäristöministeriön sanastotyön toteuttajaksi ja Raklin sanastotyön konsultiksi.

Projektikokonaisuuden toteutus

Kilpailutukseen liittyvät tekijät vaikuttivat siihen, että sanastotyö päästiin käynnistämään vasta syksyllä 2021, myöhemmin kuin alun perin oli suunniteltu. Työ aloitettiin toteutussuunnitelman päivittämisellä, ja varsinainen työryhmätyöskentely sekä teemasanastojen että MRL-käsitteistön osalta alkoi vaiheittain sitä mukaa kun ympäristöministeriössä koottiin eri aihealueiden sanastotyöryhmiä. MRL-käsitteistö jaettiin sanastotyötä varten aiheiden mukaisiin osioihin, joten työryhmiä tarvittiin projektin aikana MRL-käsitteistöä varten kahdeksan ja teemasanastoja varten kolme.

MRL-käsitteistön aiheet jakautuivat työryhmille seuraavasti:

- alueidenkäytön suunnittelu sekä kaavatietomalli
- energia
- kiinteistö
- kulttuuriympäristö
- liikenne ja alueet
- luvat ja valvonta
- rakentamisen tekniset vaatimukset
- rakennuskohteet ja rakennusten tilat

03.11.2023

Työryhmiin kootuilla asiantuntijoilla oli projektissa vastuu käsitesisältöjen oikeellisuudesta. Asiantuntijoiden panosta tarvitaan kaikissa projekteissa, mutta tässä projektikokonaisuudessa asiantuntijoilta tarvittiin erityisesti tietoa säädösuudistuksen etenemisestä, jotta määrittelytyössä voitiin ottaa ennakoivasti huomioon myöhemmin voimaan tulevien säädösten sisältö. Terminologioiden vastuulla oli määriteltävien käsitteiden valinta yhdessä työryhmän kanssa, käsitekuvausten luonnostelu työryhmien työpajoja varten, aineiston muokkaus työpajoissa käydyn keskustelun pohjalta, aineiston valmistelu kommenttikierrokselle Ota kantaa -palveluun, kommenttien käsittely yhdessä työryhmän kanssa sekä sanasto-osioiden viimeistely ja sovituilta osin osioiden yhdistely Yhteentoimivuusalustan Sanastot-työkaluun viemistä varten.

Sanastotyössä noudatettiin standardoituja terminologisen sanastotyön periaatteita (ISO/TC 37 Language and terminology) sekä yhteentoimivuusmenetelmää, jonka mukaan aiemmin tehty relevantti sanastotyö pyritään ottamaan huomioon mahdollisimman laajasti ja laatimaan käsitteille mahdollisimman yleiskäyttöisiä määritelmiä.

Yhteentoimivuuden edistämiseksi Sanastokeskus hyödynsi työssä erityisesti omia verkostojaan, aiempien projektiansa tuloksia sekä muita aiemmin laadittuja rakennetun ympäristön sanastoja. Rakennuttamisen ja kiinteistökehityksen käsitteistön yhdistämistä Rakennetun ympäristön pääsanastoon helpotti se, että Sanastokeskus toimi kyseisen käsitteistön laadinnassa sanastotyön konsulttina. Liikenne ja alueet -yläkäsitteitä määriteltäessä hyödynnettiin osaamista, joka Sanastokeskukselle oli aiemmin kertynyt Väylävirastolle tehdystä sanastotyöstä ja Kulttuuriympäristösananastossa voitiin yhdistää Sanastokeskuksen Museovirastolle laatima arkeologian käsitteistö osaksi laajempaa kokonaisuutta. Sanastokeskus seurasi myös Rakennetun ympäristön yläontologian valmistelua osallistumalla ohjausryhmän toimintaan.

Tässä projektikokonaisuudessa kuten yleensäkin sanastotyössä aiemmin laadittujen sanastojen sisältöä oli kuitenkin useissa tapauksissa tarpeen muokata. Erityisesti muokkaustarpeeseen vaikutti se, että aiemmat sanastot oli laadittu ennen MRL-kokonaisuudistusta, ja toisaalta myös se, että kaikki pohja-aineistot eivät olleet terminologisen systematiikan mukaisesti laadittuja.

Maankäyttö- ja rakennuslain uudistus, jossa ehdotus kaavoitus- ja rakentamislainsäädäntöä ei tullut hyväksytyksi ja siirryttiin valmistelemaan alueidenkäyttölakia ja rakentamislakia, vaikutti sanastotyöhön siten, että käsitteistö piti tarkistaa muutosvaikutusten osalta ja osa jo valmistelluista käsitteistä jouduttiin poistamaan tai määrittelemään uudella tavalla.

Sanastokokonaisuuden käsiterajaus muuttui projektin aikana merkittävästi myös muista kuin säädösvalmisteluun liittyvistä syistä. Työryhmäläiset arvioivat käsitteiden määrittelyn tarpeellisuutta, kaikkia aiheita ei voitu käsitellä riittävässä laajuudessa projektin aikana, joidenkin käsitteiden määrittely oli kesken esimerkiksi EU-direktiivin valmistelussa (päästöjen rakennus) tai käsitesisältöjä ei pystytty varmistamaan asiantuntijoiden

03.11.2023

puuttuessa (pinta-aloihin liittyvät käsitteet). Toisaalta Rakennetun ympäristön tietojärjestelmään liittyviä käsitteitä käsiteltiin osana MRL-käsitteistöä ja käsittekokonaisuuksien muodostamiseksi sanastoon otettiin myös muita täydentäviä käsitteitä. Liikenne ja alueet -aiheen yläkäsitteitä valmisteltiin pohjaksi myöhemmälle sanastotyölle ja kaavatietomallin käsitteitä otettiin käsittelyyn täydentämään alueidenkäytön suunnittelun käsittekokonaisuutta.

Projektin aikana sopivien asiantuntijoiden löytämiseen liittyneet haasteet ja työryhmien täydentämistarpeet sekä se, että kaikista työryhmistä työpajoihin ei osallistunut riittävästi asiantuntijoita, hidastivat työn etenemistä. Ympäristöministeriö ja Sanastokeskus sopivat aikataulun muutoksista projektin aikana em. haasteet huomioon ottaen.

Työryhmiin kuului yhteensä noin 70 rakennetun ympäristön asiantuntijaa ja sanastotyön asiantuntijoina toimi 4 Sanastokeskuksen terminologia.

Sanastotyön etenemistä koordinoitiin noin kerran kuussa pidetyissä ympäristöministeriön ja Sanastokeskuksen yhteisissä palavereissa, minkä lisäksi eri sanastotyön osioista vastanneet Sanastokeskuksen terminologit suunnittelivat työtä yhdessä ja huomioivat osioiden väliset yhteydet sanastoa valmistellessaan.

Esteettömyyssanasto (valmistui 5/2022), Akustiikka- ja meluntorjuntasanasto (valmistui 8/2022) ja Kulttuuriympäristösanasto (valmistui 10/2023) laadittiin erillisiksi sanastoiksi, ja muu käsitteistö yhdistettiin päivittämään ja täydentämään Rakennetun ympäristön pääsanastoa.

Kulttuuriympäristösanasto puolestaan päivitti ja täydensi vuonna 2019 valmistunutta Rakennusperinnön suojelun käsitteitä -sanastoa. Rakennetun ympäristön pääsanaston päivitys valmistui 10/2023 lukuun ottamatta kaavatietomallin käsitteistöä, joka liitetään pääsanastoon myöhemmin kommenttien käsittelyn jälkeen. Yhteensä valmisteltuja käsitteitä on 510 kpl.

Lisäksi projektien päätteeksi koottiin yhteentoimivuuden edistämiseksi ja mahdollisia myöhempiä projekteja varten listat

- käsitteistä, jotka esiintyvät myös muissa Sanastot-työkalussa näkyvissä sanastoissa (erityisesti muissa rakennetun ympäristön sanastoissa)
- projektista karsituista käsitteistä
- lisättäväksi ehdotetuista käsitteistä
- Kulttuuriympäristösanaston päivitystä odottavista ruotsin käännöksistä.

Sanastokeskus myös laati yhteistyössä ympäristöministeriön kanssa ohjeistusta semanttista yhteentoimivuutta edistävän sanastotyön suunnitteluun. Ohjeistus on liitetty osaksi ministeriön sivustoa: <https://ym.fi/semanttinen-yhteentoimivuus>.

Sidosryhmäyhteistyö

Sanastokeskuksen terminologit esittelivät sanastotyön etenemistä sekä ns. kuukauden käsitteitä Semanttisen yhteentoimivuuden teemaryhmän kokouksissa ja Rakennetun ympäristön yhteentoimivuuinfo -tilaisuuksissa.

03.11.2023

Huomioita mahdollista jatkotyötä varten

Mahdollisia sanastotyön tulevia työkohteita ovat esimerkiksi:

1. vaihe: harmonisointitarpeiden kartoittaminen

Käsitesuhteiden ja -järjestelmien tarkistaminen ja täydentäminen niiltä osin kuin suhteita ei käsitelty MRL-kokonaisuudistuksen sanastotyössä

- aiemmin valmistuneesta aineistosta puuttuvat käsitesuhteet
- muut kuin hierarkkiset käsitesuhteet MRL-käsitteiden ja aiemmin valmistuneiden käsitteiden välillä
- uudet, päivitettyjä ja aiemmin valmistuneita käsitteitä sisältävät kaaviot vanhentuneiden kaavioiden tilalle.

Määritelmien ja huomautusten muokkaustarpeen selvittäminen käsitesuhteiden tarkistamisen pohjalta, esimerkiksi

- kiinteistö (2) -käsitteen tarpeellisuuden arviointi, mahdollinen poisto ja poiston vaatimien viittausten ja suhdemerkintöjen korjaaminen.

Uudistuneiden ja uusien säädösten vaikutusten selvittäminen asiantuntijoiden kanssa niiden käsitteiden osalta, joita ei käsitelty MRL-kokonaisuudistuksen sanastotyössä.

Uusien (aiemmin karsittujen tai muiden) käsitteiden lisääminen.

MRL-kokonaisuudistuksen sanastojen valmistumisen jälkeen syntyneiden muutostarpeiden kartoittaminen.

2. vaihe: harmonisoinnin / sanaston laajennuksen ja lisäpäivityksen toteuttaminen valituilta osin.

Yhteystiedot

Sanastokeskus ry
Johtaja Katri Seppälä
Runeberginkatu 4c B 20
00100 HELSINKI
puh. 045 783 176 70
katri.seppala@sanastokeskus.fi
sanastokeskus.fi